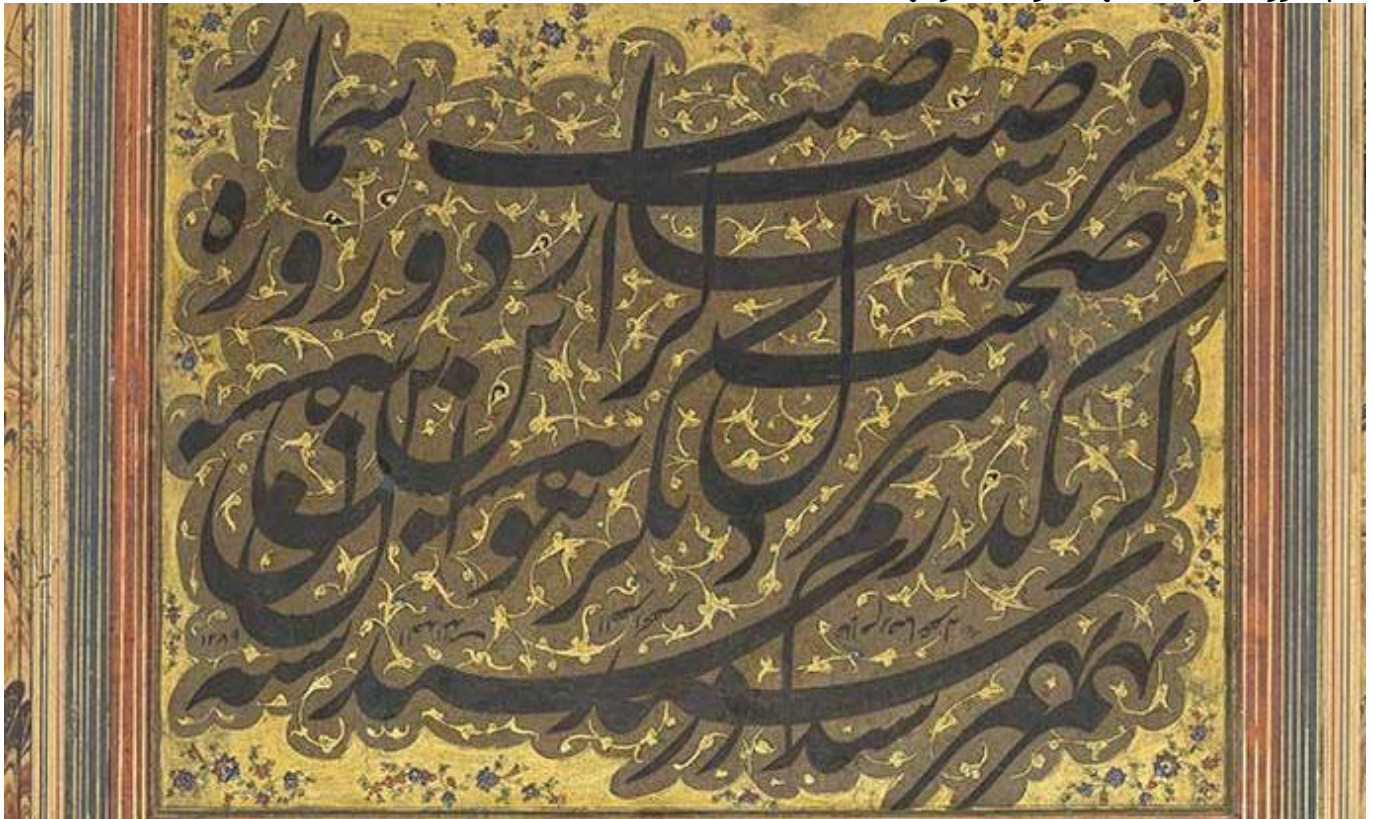

قلم میرزا غلامرضا اصفهانی نستعلیق با لهجه شکسته

26 آذر 1396

قلم میرزا غلامرضا اصفهانی از دید امیر مهدی مصلحی

میرزا غلامرضا اصفهانی یکی از نامدارترین خوشنویسان خط نستعلیق و شکسته نستعلیق است. حیات ایشان به سالهای سلطنت محمدشاه قاجار و ناصرالدین شاه قاجار بازمی‌گردد. میرزا شاگرد ملا علی حکاک (پدر میرحسین خوشنویس‌باشی) است. اما ایشان شاگرد با واسطه ده‌ها تن از خوشنویسان شهیر پیش از خود همچون میرعمادالحسنی، عبدالرشید دیلمی، فتحعلی حجاب شیرازی و میرزا اسدالله شیرازی در خط نستعلیق و درویش عبدالمجید طالقانی در خط شکسته نستعلیق است.

خط میرزا تا سال‌های ۱۲۹۰ هجری بسیار متأثر از اسلاف خود است. اما از سال‌های ۱۲۹۰ تا ۱۳۰۴ (وفات ایشان در روایتی ۱۳۰۴ و در روایتی دیگر ۱۳۰۷ نقل شده است.) واجد کیفیتی است که خط ایشان را از اعظام پیش از خود متمایز می‌کند. مهم‌ترین تغییرات در خط ایشان در این سال‌ها به شرح ذیل است.

اهمیت ساخت و پرداختِ حروف در خط ایشان

برای مثال در قطعات این سال‌ها کمتر کیفیت قلم‌انداز و سردستی وجود دارد و میرزا عمدتاً هر حرف را بسیار دقیق اجرا می‌کند. نمونه‌ی اصیل آن در کتیبه‌های مسجد سپهسالار است که کلمات استادانه رسامی شده است.

ترکیب‌بندی‌های متفاوت در سیاه مشق نویسی‌های ایشان

میرزا سیاه‌مشق را از یک امر تفننی که خوشنویسان برای گرم کردن دست خود به آن می‌پرداختند تبدیل به یک قالب جدی همچون چلیپا و کتابت کرد. البته این امر منحصر به غلامرضا نیست اما از حیث کمیت و کیفیت، میرزا در قالب سیاه‌مشق یگانه است.

نستعلیق با لهجه شکسته

در این سال‌ها از میرزا قطعات بسیار زیادی به خط شکسته موجود است که حتی در برخی مکاتبات، برای مثال مسجلهای که میرزا در باب اصالت قطعه شکسته درویش نوشته‌است، عیاری بالا و استادانه به خط شکسته نستعلیق دارد. حتی قطعات منحصر به فردی با نقل امضای درویش‌المجید در پای قطعات دارند که تا سال‌های اخیر آنها را در زمره آثار درویش می‌دانستند؛ تا جایی‌که دکتر مهدی بیانی (پژوهشگر خوشنویسی) یکی از قطعات میرزا با امضای درویش را در زمره بهترین آثار درویش‌المجید به حساب آورده‌اند. قطعات این سال‌های میرزا در مقایسه با خط نستعلیق میرعماد و سایرین به تاسی از شکسته نستعلیق بسیار پردور و با قامت‌های کوتاه‌الف نگاشته شده است. دندانه‌ها و اتصالات عمدتاً با خط شکسته نستعلیق مشابهت دارد.

مواجهه من با میرزا به عنوان خوشنویس

از سال‌هایی که به شیوه قدما به خصوص میرعماد متمایل شده‌ام، تلاش‌هایی را برای جلی‌نویسی در شیوه میرعماد می‌کردم. نکته مهم در شیوه میرعماد این است که طرافت تشمیرها، دندانه‌ها و همچنین اتصالات موجب آن می‌شود که اگر کلمات به قلم جلی نوشته شود، تضاد در ضعف‌ها و قوت‌ها به چشم بیاید. خط نستعلیق در شیوه میرعماد عمدتاً در قوالب چلیبا و کتابت به‌کاربرده می‌شده است و کمتر قطعات جلی در شیوه ایشان موجود است. اما میرزا غلامرضا با توزیع متناسب ضخامت از قوت‌ها به ضعف، قطعات خود را مناسب برای جلی‌نویسی کرده که عمدتاً این ویژگی، منحصر به خطوط دهه آخر عمر ایشان است و شاهکار آن کتیبه‌های مسجد سپهسالار به سال ۱۳۰۴ قمری است. کتیبه‌نویس بزرگ دوره قاجار، محمد ابراهیم تهرانی (میرزا عمو) نیز در زمره مشهورترین شاگردان میرزا است که آثار فراوان جلی در شیوه غلامرضا خلق کرده‌است. اما این ویژگی که همان طرافت جلی‌نویسی است، اگر در آثار میرزا محمدرضا کله‌ر و محمدحسین سیفی‌قزوینی (عمادالکتاب) بررسی کنیم مشاهده خواهیم کرد که مهارت آنها بازمی‌گردد به کتابت، که اگر از نظر ضخامت، مشکلات خطوط به شیوه میرعماد را نداشته باشد، اما از حیث ساختمان حروف بسیار متفاوت بوده و کلمات، جویده و کوچک نگاشته می‌شود همان‌طور که در کتابت مصطلح است. نمونه کتیبه‌ی عمادالکتاب را می‌توان در بالای سردر مسجد سپهسالار دید که کلمات در مقایسه با میرزا غلامرضا با دور کمتر و ابعاد کوچک‌تر و همچنین فواصل تنگ‌تر نگاشته شده است.

آوازه

آوازه و آثار میرزا غلام رضا مرزهای زمان و مکان را در نور دیده‌اند و حتی در زمان حیاتش به اقصا نقاط علم رسیدند. تمام عاشقان هنر آرزوی قطعه خطی از میرزا داشتند. نظام‌الملک معروف به نظام پادشاه محلی حیدرآباد هند آثار بسیاری از میرزا غلامرضا را در کتابخانه و مجموعه‌اش نگهداری می‌کرد. دکتر مظفر بختیار نقل می‌کند که در بازار نسخه‌های خطی کاشغر مرکز ایالت ترکستان چین اثری از میرزا غلامرضا را با صحافی سنتی دیده که احتمالاً از آخرین امیر فارسی زبان آن منطقه به جای مانده بوده‌است. همچنین معیرالممالک در یادداشتی از سفرش به اروپا می‌نویسد که زمانی که از موزه تفلیس از بزرگترین مراکز هنری آن زمان دیدن می‌کرده است. عکس میرزا و اثری از او را در تالاری که به نام مردان بزرگ جهان مزین بوده دیده‌است. یک دهه پیش در نمایشگاه «هانگ جو» در پکن پایتخت چین استاد «سانگ» خوشنویس برجسته چینی تحت تأثیر اثری از میرزا قرار گرفت چندانکه به آرامی اما بسیار طولانی گریست و به نشان احترام با قلم موی خوشنویسی درشتش نگاشت.

اشعار میرزا غلامرضا

میرزا شعر هم می‌سرود و تخلصش غزال بود. نظم و نثر میرزا فصیح و استادانه‌است چنان که این معنی از نوشته‌های او به خوبی بر می‌آید. در نظم و نثر شاگرد امامقلی خان قاجار بود که غارت تخلص می‌کرد و سخت به او ارادت داشته‌است. این شاگرد و استاد پیوسته با هم دم‌ساز بوده‌اند. میرزا در یادداشت‌های خود غارت را به استادی خطاب کرده و از او به احترام یاد می‌کند و او را ابوالفضایل خوانده‌است. بعید نیست که تخلص غزال را غارت به او داده باشد لکن میرزا در اشعارش هرگز به این تخلص شعری ندارد.

علاقه مندان خرید آثار میرزا غلامرضا اصفهانی می‌توانند برای اطلاعات کامل‌تر فروش آثار میرزاغلامرضا اصفهانی با ما در تماس باشند (برای برقراری ارتباط کلیک کنید)

آثار میرزا غلامرضا در بازار جهانی

حراج کریستیز:

آثار میرزاغلامرضا در چهار دوره از حراج کریستیز از سال 2001 تا سال 2016 شرکت داده شد که در سال 2001 فروش ضعیفی داشت و با قیمتی پایین تر از میانگین قیمت پایه فروخته شد اما در سال 2010 با رشد چشم گیری با اختلاف بسیار بالایی از میانگین قیمت پایه یعنی به قیمت 5625 پوند فروخته شد و سبب شد در سال‌های آینده فروش‌های خوبی در حراج‌ها داشته باشد.

